

NATURTURIST NORDJYLLAND

NATURTOURIST NORDJUTLAND



HOME



pdf

Oversigt

Naturlinks

Turistlinks

Søg

Mail

Halkær og Sønderup ådale

Aalborg, Rebild og Vesthimmerlands kommuner.

Sønderup ådal privatejet fredet område ca. 700 ha. Muligheder for korte og længere vandreture (se nr. på kortet): Højris Mølle (1) og Skivum Krat (2) i Sønderup ådal, Halkær Mølle (3), Kelddal Mølle (4), Sønderlund (5), langs Halkær Sø fra Halkær voldsted mod syd (6), Ejdrup Skov (7), Års ved Aggersundvej (8). Cykel- og vandreture: Banestien Nibe - Halkær - Vegger - Aars (9), stisløjfe til Sønderlund (10) og ved Kelddal Mølle (11).

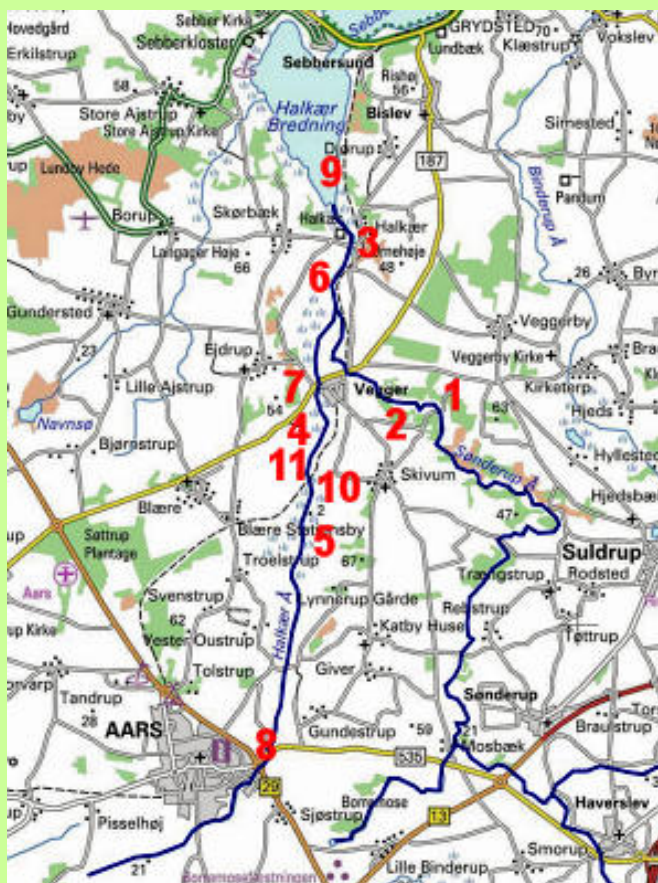
Halkær sø er privatejet. Fiskeri og sejlads kun med tilladelse fra bredejerne. Der advares mod badning og vadning pga. dybe huller i søbunden.

Landskab og geologi

Halkær og Sønderup ådale er meget forskellige og er da også fine typeeksempler på de to vigtige danske daltyper: tunneldalen og smeltevandsdalen. Tunneldalen Halkær ådal er bred og mægtig, op til 300 m i bunden, medens smeltevandsdalen Sønderup ådal kun er ca. 50 m bred og har et mere uregelmæssigt forløb. Tidligere forestillede man sig tunneldalene skabt af smeltevand under tryk i mægtige tunneller under isen – lige så brede som dalen. Denne teori er i dag noget modificeret. Meget tyder på, at tunneldalene allerede var skabt som forkastninger i tertiærtiden og udformet af rindende vand gennem millioner af år. Den fremrykkende is i kvartærtiden benyttede den lette vej gennem dalene og uddybede dem yderligere. Dog viser de flade hedesletter for enden af tunneldalene, at der faktisk har skyllet store mængder vand, sten, sand og grus gennem dalene frem mod isranden, men det er nok sket gennem tunneller af mere beskedne dimensioner. Under istiden, da Halkær ådal blev skabt, løb vandet i ådalen sydpå.



Halkær Sø pynter smukt i den brede ådal, her set fra vest mod Hedegårde. Hvor søen ligger, var der i stenalderen en fjordarm. Gennem hele det 20ende århundrede blev engene på den gamle fjordbund pumpede og dyrkede i Halkær - Ejdrup pumpelag. Da terrænet satte sig under opdyrkning af tørv og dynd, var grundlaget skabt for Halkær Sø. Få måneder efter at pumperne blev fjernet i efteråret 2005 var søen fyldt.



Copyright Kort- og matrikelstyrelsen

Anderledes med Sønderup ådal. Dalen er skabt noget senere end Halkær dalen, da landskabet lå oversået af smeltende blokke af dødis. Vandet samlede sig i de laveste dele af landskabet, og da der ingen vegetation var til at holde på jorden, kunne vandet nemt grave en dyb erosionsdal. Og vandet løb – som i dag – mod nord til Limfjorden. Dalen er Danmarks længste og mest markante erosionsdal.



Typisk landskab fra Sønderup ådal nord for Hyldals Mølle. Åen slynger sig ureguleret mellem græssede enge på dalbunden, der kun er ca. 100 meter bred. Her er ikke plads til store dyrkede marker.

Sønderup ådal gemmer på en helt unik krølle på denne historie. Dybt under overfladen ligger tykke saltlag fra Permtiden for 220 mio. år siden. Salt under tryk er plastisk og skyder enkelte steder, som her i egnen ved Suldrup, op som såkaldte salthorste, der presser de overliggende lag i vejret. Denne oppresning skete også, mens ådalen blev dannet, og det rindende vands erosion kunne lige præcis holde trit med trykket nedefra. Sønderup ådal er derfor, efter danske forhold, blevet usædvanligt dybt nedskåret i landskabet, nogle steder med over 40 meters højdeforskel mellem dalbunden og det omgivende landskab.



Fugletårnet ligger diskret i en bevoksning på søbredden af Halkær Sø med stiadgang og P-plads på Louisendalvej. Fuglelivet imponerer, f.eks. med meget

Plantelivet

De to ådale rummer en række plantesamfund knyttet til græsningsarealer både på våde og tørre arealer. Hertil kommer interessante løvskovtyper både på tør og våd bund.

På et tidspunkt gennemførte Nordjyllands Amt en undersøgelse af kvaliteten af naturen i Halkær ådal. Selvom ådalen på et tidspunkt har været fuldstændigt gennemreguleret og udgrøftet er der flere steder bevaret værdifulde plantesamfund i ådalen. Nogle af dem er endda så værdifulde, at de har været med til at løfte de to ådale op i den europæiske naturs superliga: Natura2000. Flere steder er det muligt at komme ud at vandre og opleve plantelivet:

- Ved Halkær Mølle (3), hede- og overdrev samt vældprægede enge, mølledam.
- Ved Kelddal Mølle (4), overdrev og sumpkilder
- Ved Højris Mølle (1), eng, mose, overdrev, ellesump og egekrat.
- I Ejdrup Skov (7) – artsrig naturskov domineret af bævrasp og eg.
- Ved Sønderlund (5) - overdrev, kilder og våde enge.

Fra stien på den tidligere Nibe-Hvalpsund jernbane, der krydser området, er der ved Hedegårde ca. 1,4 km syd for Halkær Mølle et flot udsyn over nogle af de mest artsrige kærenges i Nordjylland. Her vokser bl.a. den ekstremt sjældne Gul Stenbræk. Området er plejet og græsses, og i forlængelse af det stærkt kildeprægede areal er et gammelt kildedambrug blevet forvandlet til en våd eng. Arealerne er privatejede uden offentlig adgang.



Sønderup ådal er fyldt med varieret natur. Her nord for Hyldals Mølle veksler ådalens sider mellem græssede overdrev og hede med krat af ene, gyvel m.m. Andre

store antal rastende svaner og troldænder. I takt med at fødemulighederne ændres og der dannes et rørskovsbælte i søen, vil også ynglefuglebestanden stige og ændres. Som ved alle nyskabte søer venter der den fugleinteresserede overraskelser.

Dyrelivet

Blandt de to ådale dyr er der især fokus på odderen, som stortrives langs de fiskerige åer. Og så er Vegger ynglested for et af Danmarks sidste storkepar. Ådalene har et rigt dyreliv, og naturgenopretningsprojektet Halkær Sø på ca. 150 ha forventes at blive en spændende fuglelokalitet, både som raste- og ynglested. 300 m syd for broen over åen ved Halkær er indrettet en observationspost (sti på diget / P-plads) og med adgang fra Louisendalsvej findes et fugletårn (P-plads).

- [Artsliste, fugle for Halkær Sø og ådal](#)
- [Ugentlige fugletællinger](#)

Både Sønderup Å og Halkær Å har en meget stor opgang af havørred. På begge sider af Halkær bro findes en fiskesti med frit fiskeri (husk fisketegn). Efter at Nordjyllands Amt i 2006 nedlagde 3 dambrug i Sønderup Å, er der helt fri passage for fisk i hele vandsystemet.

Et af de mange naturgenopretningsprojekter – en genslynget strækning af Halkær Å lige nedstrøms Aggersundvej ved Aars (udenfor kortet) - har imponeret ved at opbygge en, efter danske forhold, rekordstor tæthed af ørredyngel. Her er offentlig adgang til åen og engen (ingen fiskeri).



Storkeparret i Vegger savner ikke gode fødesøgningsmuligheder. Inden for bekvem afstand af reden på smedens skorsten findes både græsmarker og høsletenge, ligesom de ynder at bruge de våde enge omkring Halkær Sø.

Information

Skov- og Naturstyrelsen og Nordjyllands Amt

steder er ådalens sider skovklædte, flere steder med krat og skove med vintereg. Ved Højris Mølle findes stier gennem den gamle egeskov, hvor mange træer er flerstammede på grund af århundreders stævningsdrift (træerne fældes og skyder igen fra stubben).

Kulturhistorie

Landskabet omkring de to ådale har været beboet gennem årtusinder. Udgravninger viser, at f.eks. det sandede næs ved Vegger har været beboet siden stenalderen. Som i så mange andre ådale har moserne og engene været brugt til høslet og græsning. Et gammelt ord siger "engen er agerens moder". Engens hø var vinterfoder i stalden, hvor gødning til kornavlens på agrene kunne opsamles. De stejleste sider af ådalene har dog aldrig kunnet dyrkes, men været brugt til vedvarende græsningsarealer – overdrev. Her kan stadig findes rester af et flere tusind år gammelt kulturlandskab. Også i ufredstid har ådalene været brugt. Både ved Halkær og Hedegårde findes, midt i ådalen, resterne af tilflugtsborge fra den tidlige middelalder. Halkær Voldsted er restaureret og offentligt tilgængeligt.

Kraften i vandløbene har været brugt til mølledrift siden middelalderen. Sønderup Å har et godt fald, og her har møllerne ligget tæt i selve hovedåen, der nemt kunne opstemmes i den smalle dal. Der er kun få af møllerne tilbage (Hyldal, Højris), og de gamle rettigheder til opstemning har været udnyttet til dambrugsdrift. I Halkær ådal bevirkede dalens størrelse, at møllerne især var knyttet til kildebække i sidedalene. De fleste er forsvundet, men ved Halkær Mølle og Kelddal Mølle ligger fint restaurerede vandmølleanlæg.

Afvandingen tog fart i slutningen af 1800-tallet. I den brede Halkær ådal blev åen udrettet og engene afvandede. Halkær-Ejdrup pumpelag blev oprettet omkring 1905. Kanaler og grøfter blev gravet med håndkraft. Afvandingen skete dengang dels med et 7 m stort vandhjul med kopper på, dels en vandsnegl, begge trukket af vindmotorer. I 30-erne kom der elektricitet til egnen, og centrifugalpumper erstattede de primitive pumper. Den nye pumpestation blev anlagt på den lille ø, hvor der nu er udsigtspunkt. Pumpelaget blev nedlagt i 2005 og de pumpede arealer er blevet til vådområdet Halkær sø.

Den smalle Sønderup ådal har undgået de store afvandinge, og her er åen forblevet ureguleret. Kun 2 % af de danske vandløb er uregulerede. Egnen har tradition for traktørsteder. Fra stationen i Halkær

har udgivet en folder om området. Flere steder i området findes informationstavler.



Højris Mølle i marts 2007. Som en hilsen fra gamle dage ligger den lidt forfaldne Højris Mølle midt på det areal, som tidligere var dambrug. Mølledæmningen er væk og den restaurerede Sønderup å slynger sig forbi møllen. Grundlaget er skabt for en naturlokalitet i særklasse. Arealet ejes af Danmarks Naturfond, og der er offentlig adgang. Resterne af det store underfaldshjul findes stadig i tilbygningen til venstre.

spadserede eller sejlede man til traktørstedet i Halkær skov. Bygningerne er bevaret med en fantastisk 8-kantet dansepavillon, men drives dog ikke længere som traktørsted. Traktørstedet Skivum Krat i Sønderup ådal er det eneste igangværende, i dag dog kun som selskabslokaler.



Halkær Mølle er restaureret og indrettet med udstilling og naturskole. Stedet ejes af Skov og Naturstyrelsen. I møllebygningen er en mindre udstilling om møllens historie og teknik, og i den smukke 1700-tals lade bygget af kampesten findes en udstilling om projekterne i ådalen samt landbrugets historie gennem 100 år fra 1850 - 1950.